

AUDYT

SZLAKÓW TURYSTYCZNYCH PIESZYCH WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

KRAIN TURYSTYCZNYCH:

BESKID NISKI, BIESZCZADY, ROZTOCZE

Wykonawca:

Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej PTTK w Krakowie

Zamawiający:

Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna

Kraków, 15.09.2023 r.

SPIS TREŚCI

Wstęp	4
Cel audytu.....	4
Obszar objęty audytem	4
Przedmiot audytu	5
Zakres czasowy Przeprowadzenia analizy BazY Ewidencji szlaków turystycznych i porównania z Bazami zewnętrznymi.....	5
Zakres czasowy wykonania pomiarów terenowych.....	5
Zadania wchodzące w zakres audytu	5
1. Opis zastosowanych narzędzi i metod	6
Narzędzia.....	6
Metody	6
Cecha: Prawdliwość wykonania i rozmieszczenia znaków	7
Cecha: Stan znaków.....	8
Cecha: Stan szlaku.....	8
Infrastruktura.....	8
Wyniki prac, analiza i interpretacja	19
Załączniki z tabelami danych:	20
Ogólne wnioski dotyczące stanu turystycznych szlaków pieszych na wskazanym obszarze	20
wskazanie szlaków, które należy odnowić, zlikwidować lub zmienić przebieg	24
Wytyczne i zalecenia do wyznaczania i znakowania nowych szlaków.....	34
POTENCJAŁ JAKI STANOWI DLA REGIONU PRAWIDŁOWO ZBUDOWANA I EKSPLOATOWANA SIEĆ SZLAKÓW TURYSTYCZNYCH:.....	34
GŁÓWNE TEMATY ZALECEŃ	34

Spis załączników 39

WSTĘP

Niniejszy dokument podsumowuje wyniki prac zrealizowanych przez Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej PTTK w ramach umowy nr 08/06/2023/PROT zawartej dnia 5 czerwca 2023 r. z Podkarpacką Regionalną Organizacją Turystyczną na wykonanie usługi inwentaryzacji szlaków pieszych w terenie na obszarze Bieszczadów, Beskidu Niskiego i Roztocza oraz opracowanie dokumentu podsumowującego wraz z wytycznymi i zaleceniami przy powstawaniu nowych szlaków (audyt).

CEL AUDYTU

Głównym celem zamówienia było przeprowadzenie inwentaryzacji i analizy stanu sieci istniejących szlaków turystycznych pieszych z wykorzystaniem danych pozyskanych w trakcie prac inwentaryzacyjnych w terenie i danych Bazy Ewidencji Szlaków Turystycznych PTTK (BEST) oraz opracowanie ogólnych wniosków dot. Stanu oznakowania turystycznych szlaków pieszych na wskazanym obszarze, wskazanie szlaków, które należy odnowić, zlikwidować lub zmienić przebieg, oraz przygotowanie wytycznych i zaleceń do wyznaczania i znakowania nowych szlaków.

OBSZAR OBJĘTY AUDYTEM

Audyt został przeprowadzony na obszarze krain turystycznych: Beskid Niski, Bieszczady, Roztocze opisanych jako teren gmin odpowiednio dla

Bieszczadów: Miasto i Gmina Sanok, Gmina Tyrawa Wołoska, Gmina Ustrzyki Dolne, Gmina Olszanica, Gmina Lesko, Gmina Zagórz, Gmina Baligród, Gmina Solina, Gmina Komańcza (podzielona na 2 subregiony: Bieszczady i Beskid Niski), Gmina Czarna, Gmina Cisna, Gmina Lutowiska.

Beskidu Niskiego: Gmina Skołyszyn, Miasto i Gmina Jasło, Gmina Dębowiec, Gmina Osiek Jasielski, Gmina Krempana, Gmina Nowy Żmigród, Gmina Tarnowiec, Gmina Jedlicze, Gmina Wojaszówka, Gmina Korczyna, Gmina Jasienica Rosielna, Miasto Krosno, Gmina Krościenko Wyżne, Gmina Haczów, Miasto i Gmina Brzozów, Gmina Chorkówka, Gmina Miejsce Piastowe, Gmina Iwonicz Zdrój, Gmina Dukla, Gmina

Rymanów, Gmina Jaślicka, Gmina Besko, Gmina Zarszyn, Gmina Bukowsko, Gmina Komańcza (podzielona na 2 subregiony: Bieszczady i Beskid Niski).

Roztocza: Gmina Narol, Gmina Cieszanów, Gmina Stary Dzików, Gmina Oleszyce, Miasto i Gmina Lubaczów, Gmina Wielkie Oczy, Gmina Horyniec Zdrój.

PRZEDMIOT AUDYTU

Przedmiotem audytu były szlaki turystyczne piesze, ogólnodostępne, oznakowane i udostępnione turystom poruszającym się pieszo. W zakresie audytu znalazły się szlaki administrowane przez Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, które oznakowane są zgodnie z wewnętrzną instrukcją znakarską trzema poziomymi paskami, z których zewnętrzne są białe, a środkowy może mieć kolor: czerwony, niebieski, zielony, żółty lub czarny, oraz ścieżki znakowane znakami kwadratowymi, w których pole podzielone jest na dwa trójkąty – kolorowy i biały, lub występuje pas kolorowy na białym tle. Pozostałe szlaki zidentyfikowane na wskazanym terenie z przeznaczeniem do uprawiania turystyki pieszej, w tym szczególnie ścieżki spacerowe, dydaktyczne i edukacyjne, oraz przeznaczone do uprawiania sportu i rekreacji (nordic walking), administrowane zarówno przez PTTK jak i inne podmioty.

ZAKRES CZASOWY PRZEPROWADZENIA ANALIZY BAZY EWIDENCJI SZLAKÓW TURYSTYCZNYCH I PORÓWNANIA Z BAZAMI ZEWNĘTRZNYMI

20.06.2023 – 11.07.2023

ZAKRES CZASOWY WYKONANIA POMIARÓW TERENOWYCH

11.07.2023 – 07.09.2023 r.

ZADANIA WCHODZĄCE W ZAKRES AUDYTU

1. Analiza zasobów własnych na podstawie otrzymanego wykazu, porównanie danych, weryfikacja danych posiadanych.

2. Weryfikacja stanu szlaków w terenie i cyfrowa rejestracja odbiornikami GPS i urządzeniami mobilnymi zapewniającymi porównywalny standard techniczny ich przebiegu oraz ocena stanu infrastruktury technicznej szlaków turystyki pieszej na wskazanym obszarze krain turystycznych, a także wykonanie zestawienia szlaków objętych pomiarami z informacją o ich długości, kolorze, operatorze, stanie i jakości oznakowania oraz przebiegu szlaku.
3. Zebranie danych i ich weryfikacja, oraz uporządkowanie i zedytowanie do formy umożliwiającej wykorzystanie danych do różnych celów przez Zamawiającego.
4. Opracowanie dokumentu „Audyt szlaków turystycznych pieszych województwa podkarpackiego Krain Turystycznych: Beskid Niski, Bieszczady, Roztocze.

1. OPIS ZASTOSOWANYCH NARZĘDZI I METOD

NARZĘDZIA

Terenowe pomiary szlaków zostały wykonane poprzez przebycie w terenie trasy danego szlaku i cyfrowe zarejestrowanie tej trasy za pomocą odbiornika GPS klasy turystycznej (Garmin 64s) lub urządzeń mobilnych o podobnej lub większej dokładności pomiaru (A-GPS w smartfonach), o maksymalnej dokładności pomiaru z błędem nie większym niż 3m.

W analizie wykorzystano także dane gromadzone w Bazie Ewidencji Szlaków Turystycznych PTTK, które są wizualizowane na mapach o zmiennych warstwach. Dane wprowadzane do BEST zostały pozyskane w procesie innych prac inwentaryzacyjnych, odnowień szlaków, lub zostały wprowadzone przez przedstawicieli jednostek terenowych PTTK administrujących poszczególnymi szlakami PTTK.

METODY

Ze względu na duży obszar objęty audytem, różnorodny pod względem rzeźby terenu, nawierzchni dróg, otoczenia (otwarta przestrzeń, lasy, obszary zwartej zabudowy) oraz uwzględnienie szlaków, które są znakowane w różny sposób (szlaki PTTK znakowane zgodnie z wewnętrzną instrukcją znakowania, szlaki gminne, szlaki lasów

państwowych, szlaki utworzone w ramach realizacji projektów przez różne organizacje) konieczne było wypracowanie metody oceny umożliwiającej maksymalnie obiektywne porównanie danych i wskazanych cech szlaku.

Opracowując metodę przyjęto, że głównym odbiorcą i użytkownikiem szlaku turystycznego, pieszego jest osoba poruszająca się nim pieszo w celu odbycia wycieczki lub uprawiająca rekreację ruchową lub sport (nordic walking), a głównym motywatorem wybrania znakowanego szlaku jest brak rozeznania w terenie, brak znajomości szczegółowej topografii okolicy, brak mapy lub umiejętności jej wykorzystania. Tak rozumianą relację między sposobem użytkowania szlaku i jego użytkownikiem wskazuje się w definicji szlaku turystycznego, przyjmowanej przez PTTK, który jest administratorem największej sieci szlaków w Polsce, zawartej w wewnętrznej Instrukcji Znakowania Szlaków Turystycznych, w której wskazuje się, że szlakiem turystycznym jest wytyczona i oznakowana jednolitymi znakami (symbolami) wyposażona w urządzenia i znaki informacyjne trasa wędrówki zapewniająca bezpieczne jej przebycie turyście o przeciętnym poziomie umiejętności i doświadczeniu bez względu na porę roku i poza ekstremalnymi warunkami pogodowymi.

W związku z powyższymi założeniami przyjęto, że w trakcie inwentaryzacji należy ocenić podstawowe cechy szlaku: prawidłowość wykonania i rozmieszczenia znaków, stan znaków oraz stan szlaków rozumiany jako możliwość pieszego przebycia drogi wyznaczonej przez znakowany szlak bez przeszkód utrudniających lub uniemożliwiających wędrówkę lub stwarzających zagrożenie dla osób poruszających się szlakiem.

Dla każdej grupy cech stworzono skalę liczbową i literową, w której konkretnej wartości liczbowej lub literze odpowiada zunifikowany opis cechy. Opisy skali odniesiono do przyjętych wyżej założeń odpowiadając w ocenie na pytania o przydatność szlaku do realizacji przez odbiorców jego głównego celu.

CECHA: PRAWIDŁOWOŚĆ WYKONANIA I ROZMIESZCZENIA ZNAKÓW

Legenda:

1. oznaczenia wykonane, umieszczone i rozmieszczone prawidłowo, pozwalające na poruszanie się po szlaku bez mapy,
2. oznaczenie w większości kompletne, nieliczne braki lub błędy w oznakowaniu – mapa sporadycznie potrzebna do poruszania się po szlaku,
3. oznaczenie bardzo sporadyczne, w dużych odległościach - mapa niezbędna, poruszanie się po szlaku głównie wg mapy,
4. brak oznaczeń,

CECHA: STAN ZNAKÓW

Legenda:

1. znaki malowane lub tabliczki drogowskazowe świeże, wyraźne,
2. znaki malowane lub tabliczki w dobrym stanie,
3. znaki malowane lub tabliczki wyblakłe, w złym stanie – treść i kolor jeszcze czytelne,
4. znaki malowane lub tabliczki wyblakłe, zniszczone, zatarte – kolor lub treść nieczytelne, brak oznaczeń,

CECHA: STAN SZLAKU

Legenda:

A – cały szlak do przebycia bez przeszkód, ścieżki wyraźne, uczęszczane

B – pojedyncze utrudnienia na krótkich odcinkach, możliwe do łatwego przebycia, obejścia (zwalone drzewa, lekko zarośnięte ścieżki, odcinki podmokłe, itp.)

X – istotne przeszkody lub brak możliwości przejścia/przejazdu – zagrodzenia, zerwane kładki, mostki, zaorane pola, całkowite zarośnięcie, rozlewiska, wiatrołomy, itp.

INFRASTRUKTURA

W trakcie przeprowadzania prac pomiarowych dokonano inwentaryzacji i przeglądu infrastruktury turystycznej związanej z poszczególnymi szlakami. Oceniano stan techniczny infrastruktury powiązanej ze szlakiem – obiektów i urządzeń turystycznych,

w tym m.in. wiat, schronów turystycznych, tablic informacyjnych, toalet dla turystów, miejsc postojowych, parkingów zlokalizowanych przy szlaku. Najczęściej w analizie uwzględniano te obiekty, które są powiązane z danym szlakiem lub szlakami poprzez lokalizację. W większości wypadków pomijano przestrzenie zwartej zabudowy, parkingi przynależne innym obiektom i miejscom znajdujące się w pobliżu szlaków, lub ogólnodostępną infrastrukturę przestrzeni publicznej związane z obszarami zamieszkałymi np. – ławki publiczne, siłownie na wolnym powietrzu, altany miejskie.

W przypadku dublowania się infrastruktury przynależnej do szlaków biegnących po tym samym śladzie starano się nie dublować w wykazie pozycji dotyczących infrastruktury.

Infrastrukturę oceniano stosując podaną skalę:

3. dobry – obiekt jest w należyтым stanie, nie wymaga napraw ani wymiany.
2. dostateczny – obiekt jest w stanie wymagającym naprawy, remontu lub wymiany uszkodzonych podzespołów. Mimo tego jest w pełni zdalny do użycia i nie stwarza zagrożenia dla zwiedzającego.
1. niedostateczny – obiekt nadaje się do głębokiego remontu, naprawy lub wymiany na wolny od wad, gdyż jego stan techniczny uniemożliwia dalsze użytkowanie.
0. brak obiektu – brak obiektu w terenie mimo, jego lokalizacji na mapie

W poniższej części zawierającej zdjęcia postarano się zobrazować rozumienie skali w odniesieniu do funkcjonowania konkretnych szlaków w przestrzeni.

ZDJĘCIE 1 SZLAK BN 51 POCZĄTEK

Na załączonej fotografii widać oznakowanie szlaku na słupie drewnianym. Obok siebie występują: tablica z nazwą miejscową, tablice kierunkowe ścieżki edukacyjnej (z wizerunkiem znaku, czyli kwadratem białym z zielonym pasem) i szlaku pieszego PTTK (żółty pas na białym tle), oraz pod spodem znaki informujące o znajduwaniu się na początku obu szlaków (symbol koła w kolorze szlaku z białym tłem). Jest to przykład oznaczenia wykonanego poprawnie, czytelnie i będącego w idealnym stanie technicznym.

W przypadku różnych podmiotów administrujących szlakami konieczne jest porozumienie dla zamontowania oznaczeń na wspólnym słupie

ZDJĘCIE 2 SZLAK BN 51 ZNAKI MALOWANE W TERENIE

Zdjęcie 2 to przykład współwystępowania znaków w formie malowanej na drzewie (najczęstszy sposób znakowania szlaków). Znaki blisko siebie, ograniczają zajmowaną powierzchnię pozostając czytelnymi. Strzałki kierunkowe: niebieska i żółta informują o skrętach szlaków, zielony znak w środku wskazuje drogę na wprost. Nad nimi odrębny graficznie znak ścieżki przyrodniczej ze wskazaniem kierunku marszu. Znaki wyraźne, czytelne bez znacznych spękań

kory. Stan znaków oceniany na 1. W ciągu dwóch sezonów rozrost kory, oraz naturalny rozwój mchów i glonów na korze drzewa może spowodować zmniejszenie czytelności oznakowania i przesunięcie oceny na 2 lub 3. Są to procesy naturalne i technologicznie nie można ich zatrzymać.

ZDJĘCIE 3 SZLAK BN 82 ŚCIEŻKA LASÓW PAŃSTWOWYCH

Na zdjęciu 3 widoczny jest system znakowania nieuwzględniony w instrukcji znakarskiej PTTK (znaki okrągłe, które w instrukcji zarezerwowane są dla oznaczania punktów końcowych szlaków). Występują też wspólnie dwa sposoby znakowania – tabliczki kierunkowe i znaki malowane na powierzchniach.

Choć inne niż w instrukcji PTTK to znakowanie jest czytelne, jasno wskazuje kierunek przebiegu szlaku, a same znaki są w stanie idealnym. Znak namalowano na pniu pozbawionym gałęzi – podnosi to jego widoczność w terenie.

ZDJĘCIE 4 SZLAK BN 75 ZAROŚNIĘTA TABLICZKA SZLAKU

Na zdjęciu 4 widać przykład czytelnej i będącej w dobrym stanie technicznym tabliczki kierunkowej szlaku, która jednak jest prawie niewidoczna wśród zarastającej ją roślinności. Ważnym elementem utrzymania znakowania jest oczyszczanie powierzchni i otoczenia wokół znaków. O ile sam stan znaku można ocenić na 1 lub 2 to prawidłowość rozmieszczenia znaków można oceniać nawet na 3, ponieważ znaki są niewidoczne. Warto zwrócić uwagę także na stan słupka z tabliczką do zamontowania znaku – znaczne pokrycie glonami wskazuje, że drewno powoli

zaczyna próchnieć i w ciągu jednego lub dwóch sezonów może się rozpaść. W ocenie stanu znaków bierze się pod uwagę także podłoże oznaczenia.

ZDJĘCIE 5 SZLAK BN71 ZAROŚNIĘTA TABLICA

Opisywana problem zarastania szlaków może dotyczyć także infrastruktury, w tym tablic informacyjnych. Warto zadbać w tym przypadku o rozmieszczanie ich w sposób, który pozwoli na przynajmniej kilkuletnie zagwarantowanie widoczności.

ZDJĘCIE 6 SZLAK BN 97 ZATARTE ZNAKI

Na zdjęciu obok widoczny jest zaawansowany proces zcierania farby, którą malowano znaki. Pomimo, że profesjonalnie przygotowano podłoże z kory – lekko zeszlifowana martwa, łuszcząca się warstwa wierzchnia kory i wyrównana powierzchnia przed malowaniem znaków, to niestety ubytki farby zaczynają sprawiać, że znaki stają się niewidoczne. W przypadku gorszych warunków atmosferycznych, zapadającego zmroku, lub wędrowki w świetle latarki możliwe jest przeoczenie znaków. Szlak wyraźnie wymaga renowacji.

ZDJĘCIE 7 SZLAK BN114, BN116 ZATARTE ZNAKI

Pomimo wybrania trwalszej powierzchni przez znakarza – betonu słupa energetycznego, to niestety upływ czasu i warunki atmosferyczne sprawiły, że znak jest ledwie widoczny, a w zasadzie można uznać, że kompletnie nieczytelny. Stan znaków oceniany w tym przypadku na 4.

Na zdjęciu obok wyraźnie widać wpływ pęknięcia kory na czytelność oznakowania szlaków. W przypadku tego znaku można jeszcze wyraźnie odczytać kolor – czarny, ale zatarła się sylwetka będąca indywidualną cechą oznakowania. W momencie inwentaryzacji szlak można ocenić na 3, a być może nawet na 2, jednak wraz z dalszym wzrostem drzewa i spękaniem kory jest stan gwałtownie się pogorszy, a odpadające płyty kory z farbą mogą przyspieszyć ten proces. W tym przypadku warto też rozważyć znakowanie zgodne ze standardem PTTK. Czarny pasek otoczony białym tłem pozostałby dłużej widoczny.

ZDJĘCIE 8 SZLAK BN 114 PĘKAJĄCA KORA

Skrajną sytuacją jest brak oznakowania szlaków, szczególnie w miejscu rozchodzenia się dróg. Taka ścieżka nie spełnia przyjmowanej powszechnie definicji szlaku. Jeśli takie miejsca są incydentalne można uznać szlak za nadający się jeszcze do odnowienia.

ZDJĘCIE 9 SZLAK BN 95 BRAK OZNAKOWANIA

ZDJĘCIE 10 SZLAK BN76 ZARASTANIE ROŚLINNOŚCIĄ

Na zdjęciu 10 widać znaki, które są jeszcze czytelne, ale nie mogą zostać uznane za nowe i idealnie czytelne i powinny zostać ocenione na 3 ewentualnie 2 jeśli kora pod nimi nie jest spękana w znaczny sposób. W połączeniu z mocno zarośniętą drogą sprawiają, że szlak powinien zostać odnowiony. W przypadku oceny stanu szlaku jest to kategoria B. Przebycie szlaku jest utrudnione, ale nie jest niemożliwe i niebezpieczne.

ZDJĘCIE 11 SZLAK BN53 PRZESZKODY

Prace leśne powodują, że okresowo niektóre szlaki są utrudnione do przebycia, lub możliwość ich przebycia jest ograniczona. W przypadku jeśli to stan chwilowy i powtarza się sporadycznie, nie powinno być to wskazanie do likwidacji lub zmiany przebiegu szlaku. Sytuacja jak na zdjęciu 11 pokazuje wystąpienie na szlaku utrudnień, jednak są one możliwe do przebycia i krótkotrwałe. Jednak stan szlaków, szczególnie w miejscach prowadzenia prac leśnych wymaga regularnej kontroli. W systemie znakowania PTTK odbywa się ona poprzez prace znakarskie i audyty tych prac. Pomimo niewielkiej trudności w jednym miejscu stan szlaku można ocenić na A, w przypadku wielokrotnych podobnych utrudnień na B.

ZDJĘCIE 12 SZLAK BN 50 BRAK PRZEJŚCIA NA SZLAKU

Skrajną sytuacją wystąpienia przeszkody jest brak możliwości przebycia trasy wskazanej przez znaki. W sytuacji na zdjęciu 12 znaki wskazują na konieczność zejścia z drogi asfaltowej w prawo, co jednak jest niemożliwe, przez zagrodzoną prywatną posesję. Prawdopodobnie pomiędzy wyznakowaniem szlaku, a dniem inwentaryzacji zmienił się układ ogrodzeń i budynków na posesjach prywatnych, lub osoby znakujące szlak nie zadbały o zweryfikowanie legalności jego przebiegu. Przeszkoda została zidentyfikowana w audycie, a szlak opisany jako niemożliwy do przebycia. W takiej sytuacji postuluje się likwidację szlaku lub wyznakowanie obejścia dla przeszkód.

W toku przeprowadzania prac co do zasady nie inwentaryzowano nawierzchni szlaków pieszych. Jako jednostkę opisywaną przyjęto szlak określony dwoma punktami końcowymi, lub jednym w przypadku szlaków – pętli. Drobne wyjątki dopuszczono w przypadku szlaków długodystansowych, osiągnięcia granicy województwa, krainy turystycznej lub wyjątkowej zasadności podziału na odcinki (bardzo duża różnica w ocenie jakości znaków).

W przypadku jednego szlaku może wystąpić wiele różnych rodzajów nawierzchni i trudno zdefiniować taką kategorię w odniesieniu do całego danego szlaku.

W ostatnich latach wiele dróg zmieniło swoją nawierzchnię z gruntowej na asfaltową i jest to proces, który będzie dalej zachodził. Ta materia jest dynamiczna i powinna być

weryfikowana każdorazowo przed przystąpieniem do prac na szlaku, w planowaniu nowych szlaków i ewentualnych decyzjach o likwidacji szlaków.

WYNIKI PRAC, ANALIZA I INTERPRETACJA

Ze względu na ilość zgromadzonych danych i dla zachowania czytelności prezentowanego zestawienia, opis inwentaryzowanych szlaków przygotowano w formie tabel pokazujących informacje o szlaku, ocenę danych cech szlaku i ewentualne dodatkowe uwagi tekstowe. Tabele stanowiące załączniki do dokumentu zawierają dane o szlakach inwentaryzowanych i poddanych analizie. W analogiczny sposób przedstawiono zebrane informacje o infrastrukturze turystycznej.

Numeracja szlaków przyjęta w dokumencie powstała na potrzeby opracowania dla ułatwienia poszukiwania danych o wybranych szlakach. W ramach audytu przygotowano także edytowalne pliki cyfrowe zawierające dane w formie tabel, przekazane zamawiającemu audyt.

Dla przykładu:

szlak oznaczony jako BN1 i wszelkie pliki zawierające tę nazwę będą się odnosić do szlaku z numerem indywidualnym 1 w zestawieniu szlaków z krainy Beskid Niski.

szlak oznaczony jako BS1 i wszelkie pliki zawierające tę nazwę będą się odnosić do szlaku z numerem indywidualnym 1 w zestawieniu szlaków z krainy Bieszczady.

szlak oznaczony jako RT1 i wszelkie pliki zawierające tę nazwę będą się odnosić do szlaku z numerem indywidualnym 1 w zestawieniu szlaków z krainy Roztocze.

Stan oznakowania i dostępności szlaków został przedstawiony za pomocą 3 kategorii ocen cech dla każdego szlaku. W niektórych przypadkach stan oznakowania szlaku jest inny na różnych jego odcinkach. W przypadkach, w których znaczące różnice występują na dłuższych odcinkach w ramach jednego szlaku starano się wydzielić te poszczególne odcinki i ocenić odmiennie. Jeśli ocena cech w ramach jednego szlaku była odmienna na wielu naprzemiennych odcinkach w ocenie ostatecznej uwzględniano wynik uśredniony, z zastrzeżeniem, że jeżeli poszczególne odcinki

znacząco odstawały oceną od pozostałych w ostatecznej ocenie szlaku uwzględniano najniższą wartość cechy określającą najgorszy stan.

ZAŁĄCZNIKI Z TABELAMI DANYCH:

Załącznik 1. Szlaki inwentaryzowane, kraina turystyczna Beskid Niski

Załącznik 1. a. Infrastruktura turystyczna, turystyczna Beskid Niski

Załącznik 2. Szlaki inwentaryzowane, kraina turystyczna Bieszczady

Załącznik 2. a. Infrastruktura turystyczna, turystyczna Bieszczady

Załącznik 3. Szlaki inwentaryzowane, kraina turystyczna Roztocze

Załącznik 3. a. Infrastruktura turystyczna, turystyczna Roztocze

OGÓLNE WNIOSKI DOTYCZĄCE STANU TURYSTYCZNYCH SZLAKÓW PIESZYCH NA WSKAZANYM OBSZARZE

Inwentaryzacja objęła 2983 km szlaków pieszych bez względu na gestora szlaku, z pominięciem szlaków punktowych nie mających ustalonej trasy przebiegu szlaku między punktami. Około 1375 km szlaków wymagało weryfikacji terenowej i uzupełnień informacji w terenie. Inwentaryzacją objęto około 337 różnych szlaków.

W trakcie inwentaryzacji sporządzono także spis 449 stanowisk z infrastrukturą towarzyszącą szlakom turystycznym.

Dla poszczególnych krain turystycznych wykonano inwentaryzację szlaków:

Beskid Niski

długość szlaków - 1128 km, z czego 630 km stanowiły przebiegi szlaków nieidentyfikowanych dotychczas w Bazie Ewidencji Szlaków Turystycznych.

Liczba szlaków – 130

Liczba identyfikowanych odcinków szlaków – 151

Liczba obiektów infrastruktury turystycznej zidentyfikowanych podczas inwentaryzacji
- 220

Bieszczady

długość szlaków - 1723 km, z czego 680 km stanowiły przebiegi szlaków nieidentyfikowanych dotychczas w Bazie Ewidencji Szlaków Turystycznych.

Liczba szlaków – 190

Liczba identyfikowanych odcinków szlaków – 199

Liczba obiektów infrastruktury turystycznej zidentyfikowanych podczas inwentaryzacji
- 181

Roztocze

długość szlaków - 132 km, z czego 65 km stanowiły przebiegi szlaków nieidentyfikowanych dotychczas w Bazie Ewidencji Szlaków Turystycznych.

Liczba szlaków – 17

Liczba identyfikowanych odcinków szlaków – 17

Liczba obiektów infrastruktury turystycznej zidentyfikowanych podczas inwentaryzacji
- 11

Operatorami inwentaryzowanych i analizowanych szlaków w większości są oddziały PTTK: Jasło, Krosno, Rzeszów, Sanok, Ustrzyki Dolne, Zamość. Wśród operatorów szlaków nieadministrowanych przez PTTK przeważają instytucje publiczne (Magurski i Bieszczadzki Park Narodowy, Dyrekcje Parków Krajobrazowych, jednostki samorządu terytorialnego, poszczególne nadleśnictwa), najmniej licznie wśród operatorów szlaków reprezentowane są organizacje pozarządowe inne niż PTTK.

W przypadku szlaków znakowanych i utrzymywanych przez PTTK stosunkowo łatwe jest ustalenie operatora szlaku. Jednostki terenowe (Oddziały PTTK) zajmujące się

znakowanie szlaków turystycznych sprawują pieczę nad stanem szlaków w obszarze działania Oddziału. Z podziału szlaków pomiędzy Oddziałami, a także z podziału na odcinki robocze szlaków długodystansowych wynika różnica w liczbie szlaków i liczbie definiowanych w audycie odcinków szlaków. Sytuacje problematyczne w ustaleniu operatora szlaku PTTK mogą występować na obszarze styku obszarów działania dwóch obszarów znakujących lub w przypadku poszczególnych odcinków szlaków długodystansowych. W takich sytuacjach operatorem szlaku może być inny oddział niż wynikało by to z przynależności regionalnej.

W przypadku szlaków nieadministrowanych przez PTTK za operatora szlaku najczęściej jest wskazywany, lub uznaje się podmiot, który inicjował powstanie danego szlaku lub, któremu przekazano pieczę nad szlakiem w wymiarze finansowym lub merytorycznym. W przypadku instytucji samorządu lokalnego jest to najczęściej zgodne ze stanem faktycznym. Występują trudności z ustaleniem faktycznego, aktualnego operatora szlaku w przypadku szlaków, których powstanie było związane z realizacją programów finansowanych ze środków publicznych w tym środków europejskich, dla których zakończył się okres trwałości.

Na wskazanym obszarze można dostrzec nierównomierne zagęszczenie sieci szlaków pieszych. Na obszarach północnych krainy Beskid Niski, w środkowej części krainy Bieszczady oraz w północnej części krainy Roztocze zagęszczenie szlaków jest najmniejsze. Przestrzeniami o widocznie większym zagęszczeniu szlaków są obszary Magurskiego i Bieszczadzkiego Parku Narodowego, pas południowej granicy województwa podkarpackiego (granicy państwa) oraz dolina Sanu od górnego odcinka rzeki do Przemyśla.

Zauważalną tendencją w znakowaniu szlaków nieadministrowanych przez PTTK jest ich krótki kilometraż – od kilkuset metrów do kilku kilometrów, oraz większe zagęszczenie w obszarach wokół miejscowości, na obszarach zwartej zabudowy, lub w bezpośrednim sąsiedztwie takich obszarów.

Na obszarach o gęstszej sieci szlaków pieszych widać również inną charakterystykę tej sieci – zarówno z powodu większej gęstości szlaków, jak i też celowego ułatwiania komunikacji między nimi, widać znacznie więcej możliwości planowania tras wycieczek jako pętli po szlakach. Takie rozwiązanie obecnie jest najbardziej wskazane z punktu

widzenia najbardziej powszechnego modelu turystyki pieszej – wycieczek ze startem w miejscu łatwym komunikacyjnie, z możliwością powrotu do niego w jeden dzień lub, w przypadku wycieczek wielodniowych, z wystarczającą bazą noclegową po drodze oraz trasą zapewniającą jak największą ilość atrakcji turystyczno-krajoznawczych.

Znaczna część z inwentaryzowanych szlaków jest w dobrym stanie, niektóre odcinki były odnawiane w ciągu ostatnich 1-2 lat, dobra praktyka PTTK wynikająca z instrukcji znakowania szlaków PTTK wskazuje najlepszy czas na odnowienie szlaku jako 3 lata, zaś maksymalny czas funkcjonowania oznakowania bez odnowień na 5 lat.

Istnieją jednak sytuacje, w których identyfikowany brak oznaczeń w terenie był wiązany w trakcie rozmów z mieszkańcami danej okolicy z faktem braku odnowień szlaku. Istniała świadomość, że znaki kiedyś były widoczne, ale uległy zatarciu.

W trakcie prac inwentaryzacyjnych zidentyfikowano jednak sporą liczbę szlaków nieadministrowanych przez PTTK, których oznaczenie całkowicie zanikło w terenie, lub w momencie realizacji było niewystarczające do uznania wyznaczonego odcinka za szlak ze względu na niemożność identyfikowania jego przebiegu w terenie.

W przypadku występowania punktowych przeszkód na szlakach uznawano szlak za możliwy do przebywania. Nie uznawano za przesłankę do likwidacji szlaku także przeszkód występujących na fragmencie danego szlaku. Do przyczyn powstawania takich fragmentarycznych przeszkód można zaliczyć: prace leśne, gradzenie terenów prywatnych, niszczenie oznakowania, małą frekwencją na szlaku/zarastanie dróg, wiatrołomy, wiatrowały, występujące wysokie poziomy wód gruntowych uniemożliwiający komfortową wędrówkę.

Warto także zauważyć, że część szlaków pieszych poprowadzona jest drogami utwardzonymi asfaltem lub innymi podobnymi materiałami. Asfalt i podobne nawierzchnie stanowią podłoże wyjątkowo niekorzystne do uprawiania turystyki pieszej. W przypadku wielu szlaków wyznakowanych w przeszłości nawierzchnia została zmieniona na asfaltową już w trakcie funkcjonowania szlaków. Każdorazowo powinno się rozważyć możliwość przeniesienia przebiegu szlaku z drogi asfaltowanej na drogę o innej nawierzchni. Drogi asfaltowane o małym natężeniu ruchu są zaś atrakcyjnymi ciągami komunikacyjnymi do wyznaczania szlaków rowerowych.

Nowe szlaki piesze raczej nie powinny być znakowane na drogach asfaltowych. Wyjątkiem powinny być krótkie szlaki rekreacyjne, lub odcinki szlaków długodystansowych przechodzące przez obszary zwartej zabudowy, lub szlaki tworzone z myślą o osobach wymagających specjalnych dostosowań.

WSKAZANIE SZLAKÓW, KTÓRE NALEŻY ODNOWIĆ, ZLIKWIDOWAĆ LUB ZMIENIĆ PRZEBIEG

Szlaki, których prawidłowość oznakowania została oceniona na 1 – 2, stan znaków na 1-3 i nie występują na nich przeszkody można uznać za bezpieczne i funkcjonujące. Przy pozostałych wartościach należy rozważyć odnowienie szlaków i interwencję znakarską. W przypadku szlaków PTTK odnowienia powinny zostać wykonane przez Oddział PTTK w cyklu trzech lub pięciu lat. W przypadku szlaków innych operatorów warto zainicjować proces odnowienia szlaku lub rozważyć zaprzestanie utrzymywania szlaku i profesjonalną likwidację, jeżeli frekwencja turystów na nim jest niska lub nie prowadzą do kluczowych atrakcji regionu. Każdorazowo proces likwidacji szlaku powinien być poprzedzony konsultacjami z operatorem szlaku lub podmiotem finansującym jego powstanie. Powinno się weryfikować przyczyny zatarcia szlaku w terenie, powody braku finansowania jego utrzymania, oraz jego potencjał turystyczny lub rekreacyjny dla lokalnej społeczności. Odnowienie znakowania powinien poprzedzić proces oceny zasadności przebiegu szlaku i jego ewentualne korekty. W przypadku podjęcia decyzji o likwidacji szlaku powinno się profesjonalnie usunąć wszelkie pozostałości szlaku, a w razie możliwości zadbać o przekazanie informacji o likwidacji do wydawców map, informacji turystycznej, Oddziałów PTTK. Pomocne będzie także przekazywanie informacji do administracji większych baz danych takich jak np. Baza Ewidencji Szlaków Turystycznych PTTK.

W prezentowanym audycie w przypadku szlaków, w których prawidłowość i stan oznakowania oceniono jako 4 można uznać szlak za nieistniejący, doprowadzić do jego formalnej likwidacji, odnowić całkowicie znakowanie, lub wyznakować, traktując te prace jako wyznaczanie szlaku od nowa.

Wszystkie oceny w omawianej skali zawarto w tabelach z danymi, które stanowią załączniki do opracowania.

Poniżej przedstawiono listę szlaków w przypadku, których prawidłowość i stan oznakowania oceniono jako niemożliwiający ich dalszej eksploatacji w stanie w jakim znajdują się aktualnie.

Szlaki w przypadku, których należy rozważyć całkowitą odnowę lub ich likwidację ze względu na stan oznakowania:

Roztocze:

Znaczny problem zidentyfikowano tylko na szlaku opisanym jako czarny łącznikowy z Bełzca do Narola. Szlak być może został już zlikwidowany, a jedynie treść pozostała na niektórych mapach.

Brak szlaku w terenie, widoczne pojedyncze, nieaktualne znaki nie dające możliwości podążania szlakiem. Przebieg z map pokrywa się ze szlakami żółtym i czerwonym – istnienie kolejnego znaku szlaku w innym kolorze nie znajduje uzasadnienia.

Bieszczady:

BS74 Z Bukowca na Korbanię, ID BEST 4752, znaki zielone pasek na białym tle, 2,2 km, operatorem jest Nadleśnictwo Baligród – szlak zamknięty ze względu na prace leśne. Po zakończeniu prac wymagana weryfikacja stanu szlaku.

BS86 Szlak gminny żółty – spacerowy. Operator: Gmina Baligród

Oznakowanie szlaku sporadyczne. W połączeniu ze znacznym zużyciem znaków znaczne trudności nawigacyjne po trasie szlaku. Tylko dzięki temu, że szlak jest naniesiony na mapach online można się nim poruszać.

BS89 Żółty szlak spacerowy „Aleje Krasickich” 3,7 km operatorem jest Urząd Miasta i Gminy Lesko.

Pozostałości oznaczenia na trwałych elementach infrastruktury miejskiej np. latarniach ulicznych oraz nielicznych drzewach na pewnym odcinku mocno zawiły i mylne. Malowane znaki tylko częściowo czytelne np. na latarniach ulicznych oraz pojedynczych drzewach. Brak tablicy ze schematem szlaku oraz drogowskazów kierunkowych (w terenie znaleziono tylko 2 mało czytelne tabliczki)

BS91 Czerwony szlak spacerowy „Kamień Leski”. Operator: Urząd Miasta i Gminy Lesko.

Pozostałości oznaczenia na trwałych elementach infrastruktury miejskiej np. latarniach ulicznych oraz nielicznych drzewach. Na sporym odcinku szlaku brak jakiegokolwiek oznaczenia. Brak tablicy ze schematem szlaku oraz drogowskazów kierunkowych (w terenie znaleziono tylko 1 sztukę). Szlak nieczytelny w dużej części terenu.

BS93 Niebieski szlak spacerowy „Wzgórze Czulnia” Niebieski. Operator Urząd Miasta i Gminy Lesko.

Pozostałości oznaczenia na trwałych elementach infrastruktury miejskiej np. latarniach ulicznych oraz nielicznych drzewach. Na sporym odcinku szlaku brak jakiegokolwiek oznaczenia. Brak tablicy ze schematem szlaku oraz drogowskazów kierunkowych (w terenie znaleziono tylko 1 sztukę). Szlak nieczytelny w dużej części terenu.

BS94 W krainie bobrów. Operator: Gmina Olszanica

Szlak nie istnieje w terenie ani na mapach online. Znaleziono go na mapach papierowych.

BS95 Zielony szlak spacerowy. Operator: Gmina Olszanica

Szlak nie istnieje w terenie ani na mapach online. Znaleziono go na mapach papierowych.

BS 102 Zielone Wzgórza Nad Soliną. Operator: Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Solinie z/s w Polańczyku.

Brak oznakowania na odcinku Solina – Zabrodzie. Brak przejścia po remoncie drogi asfaltowej Solina-Myczków

BS 104 Niebieskie Łezka. Operator: Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Solinie z/s w Polańczyku.

Odcinek z Przełęczy pod Żukowcem do Soliny bez oznakowania. W punkcie N 49° 25.162', E 022° 25.279' znajduje się powalone drzewo (jest obejście, ale trudne).

BS 105 BEREZKA (węzeł szlaków) – BEREZKA (folwark) czerwony. Operator: Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Solinie z/s w Polańczyku.

Odcinek między Bereźnicą Niżną a Berezką jest bardzo zarośnięty i trudny do przejścia. W połączeniu ze słabą kondycją oznakowania tworzy to szlak, który nie daje turystyce możliwości swobodnego poruszania się bez mapy.

BS107 BEREZKA (SZKOŁA) – WISINA (541 m) – BEREZKA GÓRNA – BEREZKA (SZKOŁA) niebieski. Operator: Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Solinie z/s w Polańczyku.

Słabo widoczne znaki w terenie, niewielka liczba znaków. Szlak nieczytelny.

BS111 ROZDZIELE (węzeł szlaków) - BÓBRKA - NA DZIALE (węzeł szlaków). Operator: Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Solinie z/s w Polańczyku.

Od węzła na Dziale do Centrum Bóbrki oznakowanie sporadyczne lub brak

BS114 Węzeł szlaków pod RUBENIEM (481 m) – węzeł szlaków WIERCHY (465 m) – węzeł szlaków na DZIALE MYCZKOWIECKIM (szlak częściowo prowadzi granicą gminy).

Brak identyfikacji szlaku w terenie.

BS119 GÓRZANKA – węzeł szlaków pod LIPOWCEM (701 m) - BEREŹNICA WYŻNA okolice pomnika Kaczkowskiego. Operator: Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Polańczyku

Szlak od Górzanki do pomnika dostatecznie oznaczony, w drodze powrotnej w okolicach węzła pod Lipowcem do Górzanki praktycznie brak oznaczeń, powalone drzewa, głębokie kałuże, liczne powalone drzewa na całej długości szlaku, rozlewiska.

BS124 MYCZKOWCE (Caritas) – SKAŁKI MYCZKOWIECKIE - ZWIERZYŃ (granica gmin) – MYCZKOWCE (Caritas).

Brak identyfikacji szlaku w terenie.

BS126 MYCZKÓW (węzeł szlaków) – BEREZKA (węzeł szlaków żółty, końcówka – niebieski. Operator: Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Solinie z/s w Polańczyku

Znaki niewidoczne, lub słabo widoczne, zatarte. Znaki rozmieszczone sporadycznie. Szlak nie prowadzi turysty po zaplanowanej trasie.

BS148 „Szlak ku pamięci” – Tarnawa Górna. Znakowany symbolem ścieżki dydaktycznej koloru zielonego. Operator: „Stowarzyszenie Nasza Przyszłość”

Trasa znakowana głównie drogowskazami z których większość jest zniszczona. Nieliczne pozostałości namalowanych znaków na drzewach. Pozostałości malowanych znaków na drzewach. Trasa w dużej mierze prowadzi drogami asfaltowymi, gruntowymi oraz polnymi wsi Tarnawa Górna. Do swobodnego poruszania się wymagana jest mapa.

BS171 Ścieżka spacerowa „Pod Dębami”. Operator: Bieszczadzkie Centrum Turystyki i Promocji w Ustrzykach Dolnych

Najbardziej wydeptana ścieżka prowadzi w kierunku bardzo zarośniętego miejsca, które nie da się przejść ani obejść. Ponieważ brak jest oznakowania to nie wiadomo czy faktycznie ścieżka tam prowadzi. Brak znaków uniemożliwia jednoznaczną identyfikację przebiegu szlaku w terenie.

BS176 Turystyczny Szlak Pieszy Równia czerwony. Operator: Bieszczadzkie Centrum Turystyki i Promocji w Ustrzykach Dolnych

Brak oznakowania części trasy przebiegającej przez las. Częściowy brak oznakowania może uniemożliwić dalszą wędrówkę turysty.

BS181 Turystyczny Szlak Pieszy Jałowe, czerwony. Operator: Bieszczadzkie Centrum Turystyki i Promocji w Ustrzykach Dolnych

Szlak jest wyznakowany tylko w początkowej części, brak oznaczeń w lesie.

BS188 Szlak czerwony: Solina - Góra Jawor, czerwony. Operator: Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Solinie z/s w Polańczyku.

Szlak bardzo uczęszczany ze względu na bliskość tamy w Solinie, ale oznakowanie sporadyczne, nieodnawiane kilkanaście lat.

Beskid Niski

BN11 Szlak zielony Koprywiczne – Jasiel. Operator: PTTK Krosno

Szlak wymaga całkowitego odnowienia. Stan i rozmieszczenie szlaków całkowicie nieczytelne w wyniku zużycia.

BN15 szlak zielony Krosno - Dukla. Operator: PTTK oddział w Krośnie

Na całym odcinku przebiegu szlaku udało się odszukać 4 znaki bardzo słabo widoczne. szlak nie był odnawiany od lat 80-tych XX wieku, mapa na której został uwzględniony w/w szlak pochodzi z 1988 roku.

BN34 "ścieżka spacerowa kulturowo-przyrodnicza Szklary" żółty. Operator Gmina Jaśliska.

Szlak wymaga całkowitego odnowienia. Stan i rozmieszczenie szlaków całkowicie nieczytelne w wyniku zużycia.

BN37 "Czerwony Horb – Kamień" żółty. Operator: Gmina Dukla

Szlak wymaga całkowitego odnowienia. Stan i rozmieszczenie szlaków całkowicie nieczytelne w wyniku zużycia.

BN50 Ścieżka spacerowa na "Cybę" / 289 m.n.p.m./. Operator: Stowarzyszenie Turystyczne "Cyba"

Brak oznaczeń przebiegu ścieżki . Brak możliwości pokonania ścieżki po trasie wyznaczonej przez Stowarzyszenie

BN58 ŚCIEŻKA CZARNORZEKI – DZIAŁ. Operator: Zespół Karpackich Parków Krajobrazowych w Krośnie

Brak oznaczeń przebiegu ścieżki, które pozwalają turyście nawigować po ścieżce.

BN65 Ścieżka edukacyjno-ekologiczna prowadząca do pomnika przyrody - ŹRÓDŁO SIARCZKOWE „BOGUMIŁA” W KOMBORNI. Operator: Prawdopodobnie Zespół Karpackich Parków Krajobrazowych w Krośnie

Brak oznaczeń przebiegu ścieżki poza tablicą na początku i na końcu. Ścieżka w ciągu drogi gruntowej prowadzącej do prywatnych posesji

BN66 Ścieżka edukacyjna prowadząca do pomnika przyrody w postaci źródła wody siarczkowej. ŹRÓDŁO „BARTŁOMIEJ”. Operator: prawdopodobnie Zespół Karpackich Parków Krajobrazowych w Krośnie

Brak oznaczeń przebiegu ścieżki poza tablicą na początku i na końcu. Ścieżka poprowadzona brukowanym chodnikiem wzdłuż fosy.

BN68 "Ścieżka Śladami krzyży i kapliczek w Odrzykoniu". Operator: Stowarzyszenie Odrzykoniaków

Brak oznaczeń przebiegu szlaku poza tablicą na początku. Szlak w całości biegnie gminną drogą asfaltową

BN68.2 Śladami krzyży i kapliczek w Odrzykoniu ŻÓŁTY. Operator: Stowarzyszenie Odrzykoniaków

Brak oznaczeń przebiegu szlaku poza tablicą na początku. Przeważająca część szlaku biegnie drogami gminnymi - asfaltowymi. Ok. 20% szlaku przebiega przez tereny leśne, okresowo podmokłe i trudne w nawigacji z racji braku oznaczeń szlaku. Częściowo pokrywa się ze ścieżką wokół Zamku Kamieniec.

BN76 "Ścieżka spacerowa Do Przełomu Wisłoka" niebieski symbol RR na białym tle.

Brak oznaczeń na trasie.

BN78 "Ścieżka historyczno – krajobrazowa „Na Węgierskim Trakcie” SZKLARY - JAŚLISKA". Operator: Zespół Karpackich Parków Krajobrazowych w Krośnie

Brak oznaczeń poza tablicą na początku i na końcu. Tablica informacyjna posiada mapę z przebiegiem trasy.

BN91 BESKIDZKA TRASA KURIERSKA JAGA-KORA PTTK Krosno

Uwaga przy schronie turystycznym na polanach surowicznych brak strzałki z kierunkiem szlaku następnie brakuje oznakowania przed bacówką na polanach i turyści idą do Chałupy Elektryków na obiekcie znajdują się strzałki wskazujące kierunek trasy po pokonaniu pastwiska docieramy do podejścia na Górę Polańską do samego szczytu bardzo mało oznaczeń szlaku a te które pozostały są w złym stanie i mało widoczne przez zakrzaczenie od szczytu aż do placu zrywkowego oznakowanie dobre widoczne przy placu zrywkowym między Górą Polańską a Jawornik są oznaczone drzewa do ścinki z oznaczeniem szlaku i brakuje znaku z kierunkiem szlaku dezorientując turystę. Idąc dalej szlakiem w stronę szczytu Jawornik brakuje oznaczeń w szczególności na rozwidleniu szlaku Jawornik-Wisłoczek (znaki są widoczne tylko od zejścia z Jawornika w kierunku Polańskiej) na szczycie Jawornik brak tabliczki z nazwą szczytu i wysokością. Schodząc ze szczytu docieramy do gospodarstwa i trafiamy na skrzyżowanie dróg gdzie nie ma oznaczeń (kiedyś znajdował się tam słup z tabliczkami wskazującymi kierunki). Kontynuując wędrowkę docieramy do starej kapliczki i odejścia szlaku (w tym miejscu można wstawić słup lub przymocować tabliczki kierunkowe do drzew). Maszerując dalej szlakiem w kierunku Wołuszowej wycięto drzewa z oznaczeniem szlaku do tego jest punktowe zagęszczenie oznakowania gdzie kilka znaków jest w niedużej odległości od siebie po czym przez dłuższy odcinek w ogóle ich nie ma. Od Wołuszowej aż do Stacji Kolejowej Wróblak szlachecki brak oznakowania.

BN94 "Nordic Walking Park. Operator: Gmina Jasienica Rosielna trasa nr 1 (żółta)

Brak oznaczeń na skrzyżowaniach, nie wiadomo gdzie skręcić. Słabe oznakowanie na polanach, nie ma drogowskazów przy zakrętach szlaku.

BN95 "Nordic Walking Park. Operator: Gmina Jasienica Rosielna - trasa nr 2 (zielona)

Brak oznaczeń na skrzyżowaniach, nie wiadomo gdzie skręcić. Słabe oznakowanie na polanach, nie ma drogowskazów przy zakrętach szlaku.

BN96 "Nordic Walking Park. Operator: Gmina Jasienica Rosielna - trasa nr 3 (czerwona)

Brak oznaczeń na skrzyżowaniach, nie wiadomo gdzie skręcić. Słabe oznakowanie na polanach, nie ma drogowskazów przy zakrętach szlaku.

BN97 "Nordic Walking Park. Operator: Gmina Jasienica Rosielna - trasa nr 4 (czarna)

Brak oznaczeń na skrzyżowaniach, nie wiadomo gdzie skręcić. Słabe oznakowanie na polanach, nie ma drogowskazów przy zakrętach szlaku.

BN98 "Czerwona trasa Nordic Walking Park. Operator: Gmina Osiek Jasielski. Trasa Nr 2 Osiek Jasielski – czerwona. Operator: PTTK Jasło

Oznaczenie bardzo sporadyczne prawie żadne na dużych odległościach, mapa niezbędna, poruszanie się głównie według mapy i GPS-a, Stan znaków, które były na pewno do poprawy, znaki malowane w złym stanie ale kolor jeszcze czytelny,

Cały szlak do przejścia bez przeszkód, ścieżki wyraźne.

BN99 "Czarna trasa Nordic Walking Park „Gmina Osiek Jasielski” Operator: Gmina Osiek Jasielski. Trasa Nr 3 Osiek Jasielski – czarna. Operator: PTTK Jasło

Oznaczenie bardzo sporadyczne prawie żadne na dużych odległościach, mapa niezbędna poruszanie się głównie według mapy i GPS-a, Stan znaków, które były na pewno do poprawy, znaki malowane w złym stanie ale kolor jeszcze czytelny,

Cały szlak do przejścia bez przeszkód, ścieżki wyraźne.

BN100 "Zielona trasa Nordic Walking Park „Gmina Osiek Jasielski”. Operator: Gmina Osiek Jasielski. Trasa Nr 1 Osiek Jasielski zielona

Oznaczenie bardzo sporadyczne prawie żadne na dużych odległościach, mapa niezbędna poruszanie się głównie według mapy i GPS-a, Stan znaków, które były na pewno do poprawy, znaki malowane w złym stanie ale kolor jeszcze czytelny,

Cały szlak do przejścia bez przeszkód, ścieżki wyraźne.

BN108 Nordic Walking ParkGmina Dydnia

TRASA NR 1 Dydnia (żółta). Operator: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska”

Wyblakłe oznakowanie widoczne jedynie na dwóch słupach przy DW835.

BN109 "Nordic Walking ParkGmina Dydnia Operator: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska”

Wyblakłe oznakowanie widoczne jedynie na dwóch słupach przy DW835.

BN110 "Nordic Walking ParkGmina Dydnia

TRASA NR 3 Dydnia (czerwona) Operator: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska”

Sporadycznie występują na drzewach oznaczenia w postaci litery T namalowanej sprayem. Mogą występować utrudnienia po deszczu na odcinku wiodącym przez las

BN111 "Nordic Walking ParkGmina Dydnia

TRASA NR 4 Dydnia (czarna) " Operator: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska”

Sporadycznie występują na drzewach oznaczenia w postaci litery T namalowanej sprayem.

WYTYCZNE I ZALECENIA DO WYZNACZANIA I ZNAKOWANIA NOWYCH SZLAKÓW.

POTENCJAŁ JAKI STANOWI DLA REGIONU PRAWIDŁOWO ZBUDOWANA I EKSPLOATOWANA SIEĆ SZLAKÓW TURYSTYCZNYCH:

- Niekosztowna propozycja aktywności, o zróżnicowanym stopniu trudności, dobranej do możliwości finansowych i fizycznych uczestników,
- zachowanie dla ruchu turystycznego dostępu do atrakcyjnych turystycznie obszarów, także chronionych,
- bezpieczeństwo ruchu turystycznego realizowanego bez konieczności korzystania z kosztownych usług przewodnickich,
- podstawa tworzenia lokalnego i krajowego produktu turystycznego jako część składowa infrastruktury turystycznej o relatywnie niskiej wartości nakładów inwestycyjnych, które mogą być realizowane w sposób nieuciążliwy dla środowiska naturalnego i stanowić istotny komponent zrównoważonego rozwoju gospodarczego, zwłaszcza w obszarach cennych przyrodniczo i krajobrazowo,
- promocja najbardziej atrakcyjnych regionów województwa, możliwość edukacji w rozmaitych obszarach,
- szansa na integrację obszarów atrakcyjnych turystycznie ponad podziałami administracyjnymi (gmina, powiat),
- koncentracja ruchu turystycznego, niezwykle korzystna dla środowiska naturalnego chroniąca przed niekontrolowaną penetracją.

GŁÓWNE TEMATY ZALECEŃ

Nim przejdziemy do szczegółowych zaleceń, z których część będzie ujmowana przy poszczególnych szlakach turystycznych zwrócimy uwagę na podstawowe problemy związane z budową i prowadzeniem sieci szlaków turystycznych.

2.1 Nie jest zdefiniowane pojęcie „szlak turystyczny”. Jeśli nie jest to pojęcie ustalone w jakimkolwiek akcie prawnym – to nie zdefiniowany szlak turystyczny nie może

korzystać z tej znikomej formy ochrony prawnej jaką daje zapis w Ustawie z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz. U. nr 12 poz. 114 z późniejszymi zmianami), który w treści art. 85 brzmi:

Art. 85. § 1. Kto samowolnie ustawia, niszczy, uszkadza, usuwa, włącza lub wyłącza znak, sygnał, urządzenie ostrzegawcze lub zabezpieczające albo zmienia ich położenie, zasłania je lub czyni niewidocznymi, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto samowolnie niszczy, uszkadza, usuwa lub ustawia znak turystyczny.

§ 3. W razie popełnienia wykroczenia określonego w § 1 lub 2 można orzec obowiązek zapłaty równowartości zniszczonego lub uszkodzonego przedmiotu albo obowiązek przywrócenia do stanu poprzedniego.

Skoro nie wiadomo jaka jest definicja szlaku turystycznego, jak zweryfikować możliwość ujęcia tej propozycji wśród zadań dofinansowanych ze środków samorządu skierowanych na wsparcie sieci szlaków turystycznych. Pojawiają się bowiem, podczas konkursów na wsparcie budowy i renowacji sieci szlaków turystycznych propozycje dofinansowania zadań nie mających nic wspólnego z wsparciem działań związanych z szlakami turystycznymi.

Propozycja rozwiązania:

Stosować we wszelkich obszarach funkcjonowania szlaków turystycznych w tym umowach dotacyjnych definicję szlaku turystycznego zawartą w Instrukcji znakowania szlaków turystycznych PTTK:

1. Szlakiem turystycznym jest wytyczona i oznakowana jednolitymi znakami (symbolami) wyposażona w urządzenia i znaki informacyjne trasa wędrówki zapewniająca bezpieczne jej przebycie turyście o przeciętnym poziomie umiejętności i doświadczeniu bez względu na porę roku i poza ekstremalnymi warunkami pogodowymi. Szlak lub jego odcinek może być czasowo zamknięty, jeżeli wymagają tego szczególne warunki (np. niekorzystne warunki pogodowe, zagrożenie lawinowe, prace leśne czy czasowa ochrona walorów przyrodniczych). Na terenie Polski

wyróżniamy następujące rodzaje szlaków turystycznych wytyczanych przez PTTK: piesze (nizinne i górskie), narciarskie, rowerowe, konne, kajakowe.

2. Każdy rodzaj szlaku posiada własny jednolity system znaków i urządzeń informacyjnych zgodny z niniejszą Instrukcją. Systemy te muszą być komplementarne, ponieważ szlaki różnych rodzajów mogą być prowadzone na wspólnych odcinkach. Szlaki turystyczne tworzą spójną i przejrzystą sieć na terenie kraju i połączone są ze szlakami w państwach sąsiednich. Część szlaków polskich jest elementem międzynarodowej (europejskiej) sieci szlaków. Wszystkie szlaki turystyczne jako podstawowe elementy infrastruktury turystycznej w terenie, systemu bezpieczeństwa turystycznego i informacji turystycznej są ewidencjonowane w PTTK według jednolitych zasad.

3. W terenie istnieją również różnego rodzaju ścieżki spacerowe, dydaktyczne i edukacyjne (np. przyrodnicze, leśne, archeologiczne, historyczne itp.), które są odmiennie znakowane niż szlaki turystyczne. Istotnym elementem infrastruktury turystycznej w terenie są także szlaki kulturowe (np. Szlak św. Jakuba, Szlak Bursztynowy, Szlak Piastowski itp.), dla oznaczenia których tworzy się indywidualne oznakowanie.

Jeśli propozycja działań w obszarze infrastruktury turystycznej nie spełnia wymogów stawianych przez definicję – nie powinna być finansowana ze środków przeznaczonych na szlaki turystyczne.

2.2 W Polsce nie ma regulacji prawnych określających zasady znakowania szlaków turystycznych (poza rowerowymi). Znakujący szlaki turystyczne nie jest zobowiązany do stosowania jakichkolwiek standardów. Zdarza się zatem wyznacza się szlaki według nic nikomu nie mówiącego systemu. Takie rozwiązanie powoduje bałagan w przestrzeni turystycznej, a turysta napotyka na nieznane mu oznakowanie.

Propozycja rozwiązania:

Należy wymagać, aby w przypadku udzielanego wsparcia finansowego na budowę lub renowację szlaków turystycznych udzielanego przez samorząd województwa podkarpackiego beneficjent stosował zasady oznakowania szlaków turystycznych ujętych w *Instrukcji znakowania szlaków turystycznych* PTTK (2014), której aktualna

treść została przyjęta uchwałą Prezydium ZG PTTK nr 33A/18/2014 z dnia 7 listopada 2014 r. Do takich rozwiązań należy także przekonywać innych donatorów w regionie. Takie wymogi zostały przedstawione w zasadach wsparcia renowacji szlaków turystycznych, jakiego MSiT udzieliło w roku 2023.

2.3 Nie ma obowiązku prowadzenia niezbędnych prac renowacyjnych na wyznakowanych szlakach po okresie ujętym w umowie dotacyjnej, nazywanym potocznie okresem trwałości. Po tym czasie nikt nie zajmuje się już wyznakowanymi szlakami, nie troszcząc się o ich należyty stan techniczny.

Propozycja rozwiązania:

PTTK stawia do dyspozycji samorządu województwa podkarpackiego na ustalonych zasadach prowadzoną nowoczesną bazę szlaków turystycznych BEST. W oparciu o jej zapisy można monitorować sytuację związaną z budową i odnawianiem szlaków turystycznych i taki system może w PTTK zbudować. Wyniki analiz dają podstawę do podejmowania decyzji o dalszym funkcjonowaniu określonego szlaku turystycznego poprzez oddziaływanie na operatora szlaku. Wobec braku operatora – zlecenia prac związanych z utrzymaniem (jeśli szlak jest atrakcyjny) i doprowadzenie do przekazania szlaku nowemu operatorowi z gwarancją finansowania prac znakarskich lub likwidacja szlaku (jeśli jego utrzymanie nie jest konieczne). Warunkiem uzyskania takich możliwości jest ujęcie w zasadach dofinansowania budowy bądź renowacji szlaków turystycznych konieczności umieszczania ich w bazie szlaków turystycznych PTTK. Takie wymogi zostały przedstawione w zasadach wsparcia renowacji szlaków turystycznych, jakiego MSiT udzieliło roku 2023.

2.4 W przestrzeni turystycznej pojawiają się szlaki, których oznakowanie, mimo istniejącego operatora zainteresowanego utrzymaniem szlaku i atrakcyjności przebiegu, jest w złym stanie. Główną tego przyczyną jest niestabilne finansowanie prac znakarskich.

Propozycja rozwiązania:

Beneficjentem istniejącej sieci szlaków turystycznych jest region. Należy doprowadzić do inwentaryzacji sieci szlaków turystycznych i optymalizacji ich przebiegu.

Optymalizacja powinna polegać na:

- ustaleniu operatora szlaku turystycznego,
- ustaleniu konieczności utrzymania szlaków turystycznych w istniejącym przebiegu,
- ustaleniu zmiany przebiegu na odpowiadający wymogom budowy produktu regionalnego,
- zmianie rodzaju turystyki jakiej służą w uzasadnionych przypadkach (np. ze szlaku służącego turystyce pieszej na służący turystyce rowerowej).

Pozostała po takiej procedurze sieć szlaków turystycznych powinna być wspierana przez samorzady regionalne lub MSiT. Aby to działanie było skuteczne, PTTK proponuje ustalenie jednej instytucji, która we współpracy z samorządem województwa nadzorowałaby istniejącą sieć szlaków w dyspozycji różnorodnych operatorów w oparciu o nieustannie aktualizowaną bazę szlaków turystycznych i wspierała działania zmierzające do jej trwałego funkcjonowania.

Znaczącym ułatwieniem dla analizy i kontroli bieżącego stanu sieci szlaków turystycznych, a także opracowywania koncepcji zmian jest narzędzie do zarządzania szlakami, które Wykonawca udostępnił Zamawiającemu – Baza Ewidencyjna Szlaków Turystycznych.

SPIS ZAŁĄCZNIKÓW

Załącznik 1. Szlaki inwentaryzowane, kraina turystyczna Beskid Niski

Załącznik 1. a. Infrastruktura turystyczna, kraina turystyczna Beskid Niski

Załącznik 2. Szlaki inwentaryzowane, kraina turystyczna Bieszczady

Załącznik 2. a. Infrastruktura turystyczna, kraina turystyczna Bieszczady

Załącznik 3. Szlaki inwentaryzowane, kraina turystyczna Roztocze

Załącznik 3. a. Infrastruktura turystyczna, kraina turystyczna Roztocze

Załącznik 4. Instrukcja znakowania szlaków turystycznych PTTK

Załącznik nr 5. Zatwierdzony harmonogram prac